

ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ
LVIII/1

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ
MATICA SERBICA
CLASSIS LITTERARUM
ARCHIVUM PHILOLOGICUM ET LINGUISTICUM

Покренут 1957. године
До XXVI књиге (1983) излазио под називом *Зборник за филологију и лингвистику*

Главни уредници:
Др Миливој Павловић (1957–1960), др Рудолф Коларић (1961–1962),
академик Павле Ивић (1963–2000), академик Александар Младеновић (2001–2009),
др Јасмина Грковић-Мејџор (2010–)

LVIII/1

Уредништво:
Др МИЛИВОЈ АЛАНОВИЋ, Др НАДА АРСЕНИЈЕВИЋ, Др ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЦОР,
Др ДРАГА ЗЕЦ, Др ГЕРХАРД НЕВЕКЛОВСКИ, Др СЛОБОДАН ПАВЛОВИЋ,
Др ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ, Др МАТО ПИЖУРИЦА, Др МИЛОРАД РАДОВАНОВИЋ,
Др ВЛАДИСЛАВА РУЖИЋ, Др СВЕТЛАНА М. ТОЛСТОЈ, Др ЗУЗАНА ТОПОЛИЊСКА, Др БЈОРН ХАНСЕН

Collegium redactorum:
Dr MILIVOJ ALANOVIĆ, Dr NADA ARSENIJEVIĆ, Dr JASMINA GRKOVIĆ-MAJOR,
Dr BJÖRN HANSEN, Dr GERHARD NEWEKLOWSKY, Dr SLOBODAN PAVLOVIĆ,
Dr DRAGOLJUB PETROVIĆ, Dr MATO PIŽURICA, Dr MILORAD RADOVANOVIĆ,
Dr VLADISLAVA RUŽIĆ, Dr SVETLANA M. TOLSTOJ, Dr ZUZANNA TOPOLIŃSKA, Dr DRAGA ZEC

Главни и одговорни уредник:
Др ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЦОР

ISSN-0352-5724 | UDK 80/81(082)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

LVIII/1

НОВИ САД
2015

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Биљана Мишић Илић: Историјска прагматика: нове перспективе за изучавање језика и традиције	7
Бојана Комароми: Синестезијска метафора: садејство когниције, језика и културе	21
Марија Недељковић-Правић: Значај језичког пејзажа у проучавању мањинске језичке политике	37
Мирјана Мишковић-Луковић: Критеријуми класификације дискурсних феномена: когнитивно-прагматички приступ	51
Орсат Лигорио: Сх. <i>йланкиџ</i> (из балканског латинитета VII)	69
Дејан Средојевић: Прозодијске карактеристике контрастног фокуса у паровима декларатива и декларативних питања	75
Сандра Вукасојевић: Варијације f0 у функцији сигнализирања врсте прекидања у систему преузимања реда говорења у енглеском језику	101
Милена Ивановић: Функционални приступ категорији акционалности (на материјалу српског језика)	119
Виолета Стојичић, Душан Стаменковић: Концептуализација и категоризација фиктивног кретања у српском језику	133
Милена Јакић: Формално означавање антонимије у Речнику САНУ	155
Милена Мрдак-Мићовић: Социолингвистички аспекти исказивања захваљивања и честитања: параметри <i>режија</i> и <i>живојина доб</i>	179
Ксенија Шуловић, Драгана Дробњак: Појам <i>новца</i> у српском, француском и шпанском језику	197
Sanja Četković: "A Fit and Proper Police Officer": Semantic Structure of Binomial Expressions in Police Written Reports	209

ХРОНИКА

Гордана Штрбац, Гордана Штасни: XIX међународна и општепољска ономастичка конференција у Гњезну	223
---	-----

КРИТИКЕ И ПРИКАЗИ

Јасмина Грковић-Мејџор: <i>Hagiographia Slavica</i>	227
Мирјана Петровић-Савић: <i>Српско језичко наслеђе на њпросјору данашње Црне Горе и српски језик данас</i>	232
Ана Ранђеловић: Развој српског књижевног језика у огледалу крајишких писаца	237
Владислава Ружић: Синтакса пасива	245
Вера Васић: Лексикографски и лексиколошки кључ за етнолингвистичка и антропололингвистичка истраживања	248
Зорица Никитовић: Ксенија Кончаревић. <i>Сакрална комуникација: нормe, њтрадиције, средсџва</i>	259
Предраг Новаков, Маја Марковић, Зорица Ђерговић-Јоксимовић: <i>Engleski jezik i anglofone književnosti i teoriji i praksi</i>	263
Данка Урошевић: Савремени методолошки путокази у истраживањима (источно)словенских дијалеката	273

Мари́на Јуришић: Радивоје Младеновић. <i>Говор јужнокосовског села Гаиње</i>	279
Бранкица Марковић: Гордана Драгин. <i>Говори у сливу Ситуденице: увод, фонетика, лексикови</i>	283
Упутство за припрему рукописа за штампу	291
Contents	297

Орсат Лигорио

СХ. ПЛАНКИТ*
(ИЗ БАЛКАНСКОГ ЛАТИНИТЕТА VII)¹

Предлаже се да сх. *Планкиѿ*, име трга у Задру, потиче од лат.-ром. *PLANCA* „камена плоча”.
Кључне ријечи: далматоромански, српскохрватски, топонимија, етимологија.

ScR. *Plankit*, a square in Zadar, is derived from Lat. *PLANCA* „stone plate”.
Key words: Dalmato-Romance, Serbo-Croatian, place names, etymology.

1. Увод. У овом чланку, који наставља серију тема посвећенх балканском латинитету, истражујем поријекло имена *Планкиѿ* (у одјелку „Планкит”) и простирање ријечи *сѿачун* (у одјелку „Разно”).

2. Планкит. *Плѿнкиѿ* (14. в.),² *gensg Плѿнкиѿа*, *locsg Плѿнкиѿу*, име трга-пољане у Задру, крај цркве св. Кршевана.

Први пут, колико знам, посвједочено у архивалијама из друге половине 14. в. Уп. *loca posita ad Malpassum sive Plancetum* и *domus in contrata Plancheto* у KLAČIĆ – PETRICIOLI 1976: 502.

(Ни RJAŽU ни ERHSJ не биљеже *Планкиѿ*.)

Поријеклом биће од лат.-ром. *PLANCA*,³ REW 6445 3, од чега у другим романским језицима постају ријечи у значењу „Brett” (француски, окситански), „Abhang” (романш), „Steg” (сјеверноиталијански), „Steinplatte” (јужноиталијански).

Које је значење наше ријечи?

LLMAI V: 862 има *planca* (14. в.) у значењу „*tabula lignea, asser ligneus*, даска, мосница”. Ово значење поклапа се са значењем „Brett” у галороманским језицима. (Фр. *planche*, окц. *planca*.)⁴ Али *op.cit. ibid.* биљежи и *planca*

* Овај чланак резултат је рада на пројекту *Еѿимолошка исѿраживања срѿског језика и израда Еѿимолошког речника срѿског језика* (бр. 178007), који финансира Министарство просвјете и науке Републике Србије.

¹ Други моји радови из балканског латинитета укључују чланке: LIGORIO 2006; 2007; 2013a; 2013b; LIGORIO – VULETIĆ 2013a; 2013b. Посљедњу тачку синтезе представља LIGORIO 2014.

² Облик и акценат у *nomsg* и другим падежима биљежим према изговору Николе Вулетина (Задар).

³ Од лат.-ром. *PLANCA* потиче још: 1) сх. *Плоѿнка* у JURIŠIĆ 1973: 155, тзв. „Плоча”, рт који одваја сплитски и шибенско-задарски рејон; и 2) вел. *plunka* „*lastra, lastrone di pietra*” у BARTOLI 1906: 46. (Што се тиче облика *plunka*, ELMENDORF 1951: 84 хоће да ту велотску ријеч изведе од вен. *piagnar* – а то не може бити фонетски.)

⁴ Уп. *ѿлѿнка* „врло дебела даска, мања дрвена клупа без наслона” у LIPOVAČ-RADULOVIĆ 2004³: 268. (ѿСеде на *ѿлѿнку* и ѿакулају.«) Ријеч *ѿлѿнка*, коју у значењу „равна издјелана даска” биљежи и RJAŽU X: 6, Маретић – уредник тога дијела *Рјечника* – зове ѿемачком, тј. од ѿем. *Planke* < *PLANCA*, али у Боки *ѿланка* нипошто неће бити ѿемачка него, вјероватно, норманска

(14. в.) у значењу „*locus planus ante domum, area*, равно мјесто пред кућом, двориште” и *plancare* (14. в.) у значењу „*lapidibus sternere*, поплочити, потарацати”. Ово значење пореди се са значењем „Steinplatte” на југу Италије. (Калабр. *куанка*.)

Према томе, *Планкии* биће „поплочен трг, плато”.

Значење „надгробна плоча”, које је у основи исто као и „камена плоча”, налази се: 1) према МУЛЈАЧИЋ 1962: 311, у потврди *planca* из дубровачких архивалија (*Test. 5, 20b*), гдје стоји *achatar la planca soura la sepultura*, и 2) у говору сплитских Италијана, гдје је као *plonca* биљежи МЮТТО 1984: 157.

Далматороманско поријекло ријечи *Планкии* види се по велару, који – као што се то иначе дешава са реликтима тога језика⁵ – не трпи палатализацију него, када се нађе испред предњег вокала, остаје без промјене.

Лат.-ром. *PLANCA*, судећи према потврдама *Plancetum*, *Plancheto* и реликту *Планкии*, изведено је суфиксом *-ētū*. Овај суфикс, који се у српскохрватском по правилу одражава или као *-ић* или као *-ећ*, види се у многим другим топонимастичким реликтима, као нпр. *Неџрић* или *Брушчић q.v.* (Скок 1950: 27, 58).

Даље, *Планкии* пореди се са *џлокаића* (Сплит, Корчула, Истра, народна пјесма) „поплочен трг” и са именом улице у Сплиту, *Плокиића*, што Скок ERHSJ II: 674 са правом изводи од грч. *πλάξ*, *gensg* *πλακός*, *accsg* *πλάκα* (уз напомену да му је *-ића* у *Плокиића* нејасно).^{6 7}

V. LIGORIO 2014: 202 s.v. *PLACA*.

Да ли је Скок у праву? Грч. *πλάξ* и лат.-ром. *PLANCA* личе једно на друго и по изразу и по садржају пошто *πλάξ* значи и „*saxum quadratum*, камена плоча”, LLMAI V: 860. *Op.cit. ibid.* тако има и *placatus* (13. в.) и *plancatus* (13. в.) у значењу „*area lapide strata, popločen kamenim pločama*”.

То значи да се међусобни утицај грч. *πλάξ* и лат.-ром. *PLANCA* не може искључити.

У том смислу ја се морам (*ceteris paribus*) супротставити Скоку који, у ERHSJ II: 674, *џлонџа* (Жрново) „плоснат камен” изводи *искључиво* од грч. *πλάξ* иако је очито да ће *џлонџа* прије бити од *PLANCA* него од *πλάξ*.⁸ (*V. plonca* горе. Промјена *a > o* у слогу који је затворен назалом у далматороманском правилна је: *џлонџа* поред *Планк-ић* је као *клонџа*, *лунџа* поред *ландџа* од *LAMĪNA*, v. LIGORIO 2014: 156).⁹ Као *џлонџа* биће и оне потврде које наводи Виња у JE III: 54: *на џлонџе* (град Корчула), име игре („жабице”), и *џоџлонџаџи* (Кућиште).¹⁰ Осим тога као *џлонџа* биће и *pl сџлџнџе* (Мали Лошињ) „камене плочице”.¹¹

ријеч из јужне Италије (гдје су се Нормани – ти носиоци галороманског значења „даска” – били утврдили у 12. вијеку).

⁵ Уп. *кениџра* < *centru*, ERHSJ I: 256. V. LIGORIO 2014: 28.

⁶ Од *πλάξ* биће и *џлакун* (Вис) „овећа плоча”, JE III: 54.

⁷ SOPHOCLES 1914: 893: *πλάξ*, *πλακός* „flat thing, slab of stone, plate of metal, cake of ice, sheet of wool”. Такође, *πλακόω* „*incrusto*, to pave or plaster”, *πλάκωσις* „*incrustatio*, a paving or plastering”, *πλακωτός* „paved with slabs of stone” *ibid.*

⁸ Али v. Скок 1928: 520.

⁹ V. LIGORIO 2014: 30.

¹⁰ „Кад је каменчић не само *лиџ* него и плоснат, онда га *џиџа* у Кућишту бацају у море тако ниско и по могућности што више водоравно да *џолонџаје*, тј. поскакује по површини”, *Čakavska rič* 15/1 (1987): 113.

¹¹ *Сџлџнџе* поред *џлонџе* је као *сџлаџа* поред *џлаџа*, ERHSJ II: 673.

(Промјена $a > u$, опет, правилна је: *сѝлинѓе* поред *Планк-иѝ* је као *ѝлинѝо*, *ѝлинѝиѝиѝ* од *PLANCTU*, ERHSJ II: 684, или, обрнуто, као *ланџун* поред *линџун*, ERHSJ II: 304.)

Такође, морам се супротставити Скоку који *loc.cit.* *ѝловка* (Вук, Дубровник, Стон, Сињ) и *ѝлојка* (Брач, Црна Гора) „жабица” изводи од *плáџ* иако је очито, опет, да ће и *ѝловка* и *ѝлојка* прије бити од *PLANCA* него од *плáџ*.¹² (Уп. *лѝѓа* од *LONGA*, ERHSJ II: 314, и сл.) Као *ѝлојка* биће и *ѝлујка* (Комижа) „камена плочица” коју наводи Виња у ЈЕ III: 54. Само, у овим ријечима *ѝлојка*, *ѝлујка* и *ѝловка* – као и у оним њиховим варијантама без резонанта које Скок наводи у истом значењу: *ѝлова* (Кистање, Буковица), *ѝловаѝи се* (Павлиновић), *исѝловаѝи се* (Лика) – не може се, због нарави игре „на жабице”, искључити паретимолошки утицај ријечи *ѝловиѝи*, *ѝловак* и слично: управо на то указује народска метанализа *ѝловка* = *ѝлов-ка* > *ѝлова* (одакле је *ѝловаѝи се*, *исѝловаѝи се*).

Не знам да ли су *pl Плаѓениѝи*, тј. мјесто у Боки које Скок у ERHSJ II: 590 изводи од лат.-ром. *PLACENTA*, исто што и *Планкиѝи*, али не искључујем да **PLANCĒTU* > **PLACĒNTU* > **PLACĒNTU*, одакле би *Плаѓениѝи* настали по правилу (укључујући тзв. бокељску соноризацију).^{13 14}

3. РАЗНО. У рукописном рјечнику Ђ. Матијашевића (18. в.), који се зове *Dictionarium Latino-Illyrico-Ragusinum* (Архив Самостана Мале браће у Дубровнику, *cod.* 194), налази се ријеч *сѝѝачун* на *p.* 105, други ступац здесна, трећи ред од врха.¹⁵ Грађа у LIGORIO 2014: 248 показује да су далматоромански рефлекси лат.-ром. *STATIŌNE*, REW: 8234 „Standort” посвједочени само у Задру и Пољцима. Но, ова Матијашевићева потврда – која се не налази ни у једнога другог дубровачког лексикографа нити у којег дубровачког списатеља – шири ареал ове ријечи на југ, тј. овјерава је за Дубровник, па се лат.-ром. *STATIŌNE*, у жаргону *Problema* (= LIGORIO 2014), има сматрати и сјеверно- и јужнодалматском ријечи, а не само сјевернодалматском.

4. ЗАКЉУЧАК. Закључујем, што се *Планкиѝиѝа* тиче, да та ријеч потиче од лат.-ром. **PLANCĒTU*, и да – као што се по постојаности велара у палаталним условима види – показује јасне знакове далматороманског посредства.

Планкиѝиѝ, што значи „поплочен трг, плато”, *in ultima analysi* вјероватно потиче од лат.-ром. *PLANCA*, што пак на истоку Романије значи „камена плоча”, али показује и неку везу – било паретимолошку или не – са грч. *плáџ*, у значењу „камена плоча”, од чега на том истом терену такође постају ријечи у значењу „поплочен трг, плато”.

У LIGORIO 2014: 202 нисам разликовао реликте грч. *плáџ* од реликата лат.-ром. *PLANCA*. На овом мјесту раздвајам једне од других тврдећи да су облику *плáџ* формално ближи *ѝлакун*, *ѝлокиѝиѝа*, *Плокиѝиѝа*, а облику *PLANCA* *ѝлонѓа*, *ѝлојка*, *ѝлујка*, *ѝловка*, *сѝлинѓе*, *ѝоѝлонѓаваѝи* и – *Планкиѝиѝ*.

¹² Али *v.* Скок 1928: 520.

¹³ *V.* LIGORIO 2014: 28.

¹⁴ Не искључујем ни то да су *Плаѓениѝи* у вези са глаголом *PLACĒRE*, *ptep prae act* *PLACENTE*, одакле је далматоромански реликт *ѝлакур*, ERHSJ II: 475. Уп. *Piacenza* (Италија) < *PLACENTIA*.

¹⁵ То јест, *staccĕn* гдје се лат. *taberna* тумачи као *sgradde od prodajé kàko staccĕn*.

СКРАЋЕНИЦЕ

вељ. – вељотски	лат. – латински
грч. – грчки	лат.-ром. – латинскоромански
далм.-ром. – далматоромански	окц. – окцитански
калабр. – калабријски	фр. – француски

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- BARTOLI, Matteo Giulio. *Das Dalmatische : Altromanische Sprachreste von Veglia bis Ragusa und ihre Stellung in der Apennino-Balkanischen Romania*. I. Wien: A. Hölder, 1906.
- ČDL: Mate Hraste, Petar Šimunović. *Čakavisch-deutsches Lexikon*. I. Köln – Wien: Böhlau Verlag, 1979.
- ELMENDORF, John V. *An Etymological Dictionary of the Dalmatian Dialect of Veglia*. Chapel Hill, 1951. (PhD thesis)
- ERHSJ: Petar Skok. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I–IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971–1974.
- JE: Vojmir Vinja. *Jadranske etimologije : Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*. I–III. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga, 1998–2004.
- JURAGA, Edo. *Rječnik govora otoka Murtera*. Murter – Šibenik: Ogranak Matice hrvatske – Županijski muzej, 2010.
- JURIŠIĆ, Blaž. *Rječnik govora otoka Vrgade : Uspoređen s nekim čakavskim i zapadnoštokavskim govorima*. II. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1973.
- KLAIĆ, Nada, Ivo PETRICIOLI. *Zadar u srednjem vijeku*. Zadar: Filozofski fakultet, 1976.
- LIGORIO, Orsat. Prirjeci nekim dalmatskim etimologijama. *Dubrovnik* 4 (2006): 118–127.
- LIGORIO, Orsat. Pregled razvitka dalmatskih glasova. *Dubrovnik* 4 (2007): 319–331.
- LIGORIO, Orsat, Nikola VULETIĆ. Dopune Skokovim kornatskim etimologijama. Vladimir Skračić (ur.). *Toponimija kornatskog otočja*. Zadar, 2013a, 459–485.
- LIGORIO, Orsat. Uno sguardo ai resti dalmato-romanzi in -CULU e -TULU. Nikola Vuletić (ur.). *Mare Loquens*. Zadar, 2013a, 317–321.
- LIGORIO, Orsat, Nikola VULETIĆ. Dopune *Jadranskim etimologijama* Vojmira Vinje : *Treći prilog. Croatica et Slavica Iadertina* 9 (2013b): 51–62.
- LIGORIO, Orsat. Nešto o akcentu dalmato-romanskih jezičnih relikata. *Croatica et Slavica Iadertina* 9 (2013b), 343–363.
- LIGORIO, Orsat. *Problem leksičke stratifikacije u adrijatistici*. Zadar: Filozofski fakultet, 2014. (Doktorska disertacija)
- LIPOVAC-RADULOVIĆ, Vesna. *Romanizmi u Crnoj Gori : Jugoistočni dio Boke Kotorske*. Novi Sad: MBM-plas, 2004³.
- LLMAI: *Lexicon Latinitatis medii aevi Iugoslaviae*. V. Zagabriae: Editio Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1975.
- MIOTTO, Luigi. *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*. Trieste: Lint, 1984.
- MULJAČIĆ, Žarko. Dalmatski elementi u mletački pisanim dubrovačkim dokumentima 14. st. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 327 (1962): 237–380.
- REW: Meyer-Lübke, Wilhelm. *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter – Universitätsverlag, 1972⁵.
- RJAZU: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. X. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1928.
- SKOK, Petar. Zum Balkanlatein III. *Zeitschrift für romanische Philologie* 48 (1928): 398–413.
- SKOK, Petar. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima : Toponomastička ispitivanja*. I–II. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1950.
- SOPHOCLES, E.A. *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods*. Cambridge: Harvard University Press, 1914.

Orsat Ligorio

SCR. *PLANKIT*
(ON BALKAN LATIN VII)

S u m m a r y

SCr. *Plankit*, a square in Zadar, is derived from Lat. *PLANCA* „stone plate”, i.e. **PLANCĒTU* „stone plated area”. (The velar, unswayed by palatalization, indicates Dalmato-Romance medium.) In terms of comparanda, I liken *Plankit* to SCr. *plonga, plojka, plujka, plovka, splinge, poplongavat* – all of which indicate stone plates or stone related action – and, in response to Skok ERHSJ II: 590 and Vinja JE III: 54, I distinguish *Plankit, plonga, plojka, plujka, plovka, splinge, poplongavat* and *plakun, plokita, Plokita* – a group of words indicating stone plates as well – which, in concert with Skok and Vinja loc.cit., I derive from Gr. *πλάξ* „stone plate”.

Институт за српски језик САНУ
Етимолошки одсек
Кнез Михаилова 36, 11000 Београд, Србија
orsat.ligorio@gmail.com